

Курс «Фінансова грамотність» у системі загальної середньої освіти Волинської області: практичні питання впровадження

Розглянуто зміст, структуру та особливості впровадження у систему загальної середньої освіти курсу «Фінансова грамотність» для вироблення в учнів 10-х класів базових економічних компетенцій.

Ключові слова: загальна середня освіта, фінансова грамотність, допрофільна підготовка, економічна компетентність.

Hrebeniuk T. S. The Course „Financial Capability” in the General Secondary Education of Volyn Region: Practical Implementation Issues.

The article deals with the content, structure and features implemented in the secondary

education course „Financial Capability” to develop in students of the 10th grade the basic economic competence.

Key words: secondary education, financial capability, preprofile training, economic competence.

Актуальність проблеми. Розбудова громадянського суспільства, у якому діятиме грамотний активний споживач, неможлива без організації в масштабі всієї країни системного і комплексного впровадження економічного виховання й навчання в усіх формах і на всіх рівнях загальної середньої освіти. Економічна освіта в Україні – одна з головних форм адаптації людей до нових і швидкозмінних умов життя, заснованих на принципах ринкової економіки.

Повноцінна освіта молоді має включати економічну освіту. В цьому зацікавлені, перш за все, школярі, які виходять у самостійне життя й намагаються зрозуміти економічні проблеми – від росту цін на товари та послуги до вміння оперувати цінними паперами; батьки, які готують свою дитину до реалій сьогодення, а також учителі, які мають дати учням міцні знання, необхідні вміння та практично спрямовані навички з основ економіки.

Метою економічної освіти в системі загальної середньої освіти є така підготовка учнів, яка забезпечить їм достатній рівень життєвої компетентності у сфері економічних відносин на рівні держави, родини й окремої людини. Фінансова грамотність є необхідною складовою економічної культури особистості, що дає змогу зрозуміти закони економічного розвитку та сприяє формуванню світогляду цивілізованої людини, що визначає такі загальнолюдські цінності, як свобода діяльності

та вибору, право приватної власності, дотримання законності, сприяє розвитку навичок раціональної економічної та фінансової поведінки людини як споживача фінансових послуг та дисциплінованого платника податків [4].

Виклад основного матеріалу. У системі загальної середньої освіти економічну освіту впроваджують за рахунок допрофільної підготовки й профільного навчання. З метою виявлення схильності та зацікавленості учнів у вивченні певних предметів, свідомого вибору ними профілю навчання у старшій школі, відповідно до положень Концепції профільного навчання, у 8–9 класах здійснюється допрофільна підготовка. До форм її реалізації відносять введення курсів за вибором, факультативів, спецкурсів.

Форми реалізації допрофільної підготовки:

- поглиблене вивчення окремих предметів на диференційованій основі;
- курси за вибором;
- профільна орієнтація;
- інформаційна робота тощо.

Функцією курсів за вибором допрофільної підготовки є формування у школярів правильного вибору профілю навчання, визначення сфери майбутньої професійної діяльності, усвідомлення учнями своїх переваг із позиції майбутньої діяльності.

Курс за вибором «Фінансова грамотність» для учнів 10-х класів розроблено за формою, запропонованою

Міністерством освіти і науки України, і спрямовано на реалізацію допрофільної підготовки школярів.

Підвищення фінансової грамотності учнівської молоді в Україні сьогодні пов'язано із багатьма чинниками, зокрема, з вивченням курсу «Фінансова грамотність», експериментальне впровадження якого в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів Волинської області розпочалося 2012/2013 навчального року (наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 19.07.2012 р. № 828 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів та вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації України на 2012–2019 роки»). Першопрохідцями були школярі Луцького НБК № 21 імені Михайла Кравчука (вчитель економіки О. В. Мартинюк).

Курс «Фінансова грамотність», розроблений Проектом USAID/FINREP разом з Університетом банківської справи НБУ, має на меті навчити школярів віком 15–16 років практичних аспектів фінансового планування, управління власними фінансами та відповідальної поведінки споживача фінансових послуг.

Курс «Фінансова грамотність» орієнтовано на вироблення практичних умінь, навичок та компетенцій, а не просто на отримання теоретичних знань. Він розрахований на викладання протягом усього навчального року в обсязі 35 год. Для викладання курсу розроблено навчальну програму, підручник, робочий зошит для учнів, інтерактивний електронний підручник та методичні рекомендації для вчителів. Усі матеріали курсу вже отримали гриф Міністерства освіти, науки, молоді та спорту України «Рекомендовано для використання».

Навчальна програма розрахована на повний академічний рік (два семестри). Вона складається з чотирьох блоків: «Вступ до власних фінансів», «Заощадження та інвестування», «Запозичення», «Страховання та свій власний бюджет». Для викладання курсу Агентством США з міжнародного розвитку (USAID) надруковано робочий зошит і підручник для учня, навчальний посібник для вчителя.

Вивчення курсу «Фінансова грамотність» саме у 10-му класі загальноосвітньої школи зумовлено тим, що відомості з актуальних питань роботи банківських установ, валютного та фінансового ринків і захисту прав споживачів фінансових послуг розрізнено містяться в окремих розділах навчальних програм з економіки для учнів 8–9 та 10–11 класів. Водночас кількість годин, передбачена навчальними програмами, не дає можливості формування в учнів культури користування фінансовими послугами.

Метою курсу «Фінансова грамотність» є ознайомлення учнів із сучасними фінансовими продуктами та послугами, розвиток у них навичок використання таких продуктів, а також уміння складати власний фінансовий план.

До загальних цілей, які реалізуються під час вивчення фінансової грамотності у класах усіх профілів навчання, належать такі:

- засвоєння фундаментальних знань про фінансове життя суспільства (основних економічних категорій, законів, закономірностей, тенденцій);
- формування світогляду цивілізованої людини, що визнає такі загальнолюдські цінності, як свобода діяльності та вибору, право приватної власності, дотримання законності тощо;
- сприяння розвитку навичок раціональної економічної та фінансової поведінки людини як споживача фінансових послуг, платника податків тощо;
- підтримка інтересу до вивчення предметів економічного спрямування;
- формування фінансової культури.

Відповідно до загальних цілей курсу «Фінансова грамотність» основні завдання полягають у тому, щоб через практичну діяльність, адаптовану до вікових особливостей учнів, сформувані певні економічні компетенції:

- розуміння ролі фінансових установ в економіці;
- уміння знаходити інформацію про конкретні види фінансових послуг, що їх надають різні фінустанови;
- уміння визначати доцільність користування тими чи іншими фінансовими послугами;
- навички оцінки переваг та недоліків різних фінансових продуктів.

Програму курсу «Фінансова грамотність» розраховано на 35 год (вивчення матеріалу – 30 год, резервний час – 5 год).

Структура курсу підпорядкована певній логіці, що спирається на головні принципи пізнання:

- рух від простого до складного;
- поєднання історичного і логічного;
- перевірка достовірності засвоєних знань;
- навчання у процесі діяльності.

Курс «Фінансова грамотність» охоплює 15 розділів, що складаються із 30 тем.

У перших розділах учень має засвоїти зміст фундаментальних категорій, які властиві будь-якій економіці. Це – гроші, надходження, витрати, продукт, потреби, споживач, податки тощо. Далі він ознайомиться з процесами та явищами, які властиві фінансовій сфері: здійснення платежів, обмін валюти тощо. Наступний матеріал присвячено різним аспектам надання фінансових послуг фінансово-кредитними установами. Учень не лише ознайомиться з основними видами фінансових послуг, а й вивчить особливості їх надання, ознайомиться з їх юридичними аспектами, усвідомить роль страхування та захисту споживачів фінансових послуг. Заключний розділ допомагає школярам опанувати власний бюджет та фінансове планування з використанням наявних можливостей [8].

Зазначимо, що впровадження та викладання курсу вимагає застосування певних форм і методів роботи

з учителями. Залучення вчителів до участі в семінарах, творчих групах, узагальнення передового педагогічного досвіду сприяє популяризації фінансових знань і формуванню фінансової свідомості самого вчителя, зростанню його вмотивованості до поширення фінансової освіти.

За підтримки Проекту та Міністерства освіти та науки України проведено низку заходів всеукраїнського рівня з підготовки вчителів. Зокрема: підготовлено і надіслано листи від 23.08.2012 № 14.1/-2364 на адресу інститутів післядипломної педагогічної освіти з рекомендацією організувати методичну підтримку педагогам навчальних закладів, долучених до експерименту на рівні інститутів.

Окрім цього, рекомендовано включити до програми курсів підвищення кваліфікації вчителів економіки питання теоретичного та науково-методичного забезпечення курсу «Фінансова грамотність», який схвалила комісія з економіки Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

14–15 жовтня 2013 року відбувся Всеукраїнський семінар-практикум із підготовки тренерського складу викладачів курсу «Фінансова грамотність», які організують методичну підтримку вчителів на рівні регіональних інститутів післядипломної педагогічної освіти.

Інститутом інноваційних технологій і змісту освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України у співпраці з Проектом USAID «Розвиток фінансового сектора» (FINREP), Університетом банківської справи та Національним банком України з 2012 по 2014 роки проведено п'ять тренінг-семінарів всеукраїнського рівня для вчителів, методистів, завідувачів кабінетів ОІППО щодо впровадження курсу «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах.

До обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти, обласних управлінь освіти надіслано листи МОН та Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, зокрема:

– 29.02.2012 № 1/9-156 з інформацією про курс;

– 23.08.2012 № 14.1/10-2365 щодо підтримки навчальних закладів, що були долучені до проведення дослідно-експериментальної роботи;

– 20.03.2014 № 14.1/10-794 щодо проведення підсумкової контрольної діагностики рівня фінансової грамотності;

– 21.07.2014 р. № 14.1/10-2626 щодо продовження дослідно-експериментальної роботи з впровадження курсу «Фінансова грамотність» і вдосконалення навчально-методичної складової курсу та забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів необхідними навчальними матеріалами;

та інші, що дозволяли здійснювати належне інформування і підтримку впровадження курсу на місцях [9].

На виконання відповідних листів у Волинському ІППО 14 травня 2013 р. для керівників МО проведено семінар-практикум «Оновлення змісту сучасної шкільної економічної освіти шляхом впровадження нових спецкурсів».

27 вересня 2013 року відбулося засідання вченої ради щодо підведення підсумків першого організаційно-підготовчого етапу дослідно-експериментальної роботи «Науково-методичні засади впровадження курсу „Фінансова грамотність” у навчально-виховний процес у загальноосвітніх навчальних закладах».

22 жовтня 2013 року для вчителів економіки проведено семінар-тренінг «Впровадження курсу за вибором „Фінансова грамотність” в загальноосвітніх навчальних закладах області».

10–15 квітня 2014 року проводилась підсумкова контрольна діагностика рівня фінансової грамотності для виявлення стану фінансової обізнаності учнів протягом впровадження курсу «Фінансова грамотність» за завданнями контрольного тестування, в якій взяли участь 410 учнів із 27 навчальних закладів області.

16 квітня 2014 року питання «Про науково-методичне забезпечення та впровадження курсів за вибором економічного профілю» слухалось на засіданні науково-методичної ради ВІППО.

22 жовтня 2014 року для вчителів економіки проведено навчально-методичний семінар «Практичні аспекти викладання курсу за вибором „Фінансова грамотність”».

Методистом відділу природничих дисциплін ВІППО Т. С. Гребенюк у вересні 2014 року укладено спецкурс «Фінансова грамотність» для вчителів економіки, математики, географії, правознавства та історії.

2014 року відбулося засідання творчої групи вчителів економіки, які викладають курс за вибором «Фінансова грамотність». Як результат роботи цієї групи в 2015 році видано методичні рекомендації «Теоретичні та практичні аспекти курсу „Фінансова грамотність”».

На сьогодні курс за вибором «Фінансова грамотність» вивчається у 40 загальноосвітніх закладах Волинської області (887 чол.). У вересні 2015 року вперше пройшла вхідна діагностика рівня фінансової грамотності в режимі онлайн.

У жовтні 2015 року проведено тренінг «Курс „Фінансова грамотність”: інтерактивні методики викладання», на якому вчителі економіки навчалися працювати з інтерактивним електронним посібником «Фінансова грамотність». По завершенню семінару 30 учителів, які пройшли відповідне навчання, отримали сертифікати з курсу «Фінансова грамотність».

З учителями у міжкурсовий період проводяться різноманітні форми роботи: науково-практичні семінари, круглі столи, майстер-класи, конкурси на економічну тематику, екскурсії до банківських установ.

Педагоги області працюють зі школярами і в позакласний час. Так, учитель Л. К. Грабар із вихованцями Нововолинської ЗОШ № 6 створили в школі блог із фінансової грамотності, який відзначено дипломом журі X Всеукраїнського конкурсу «Вчитель-новатор» і ввійшов у 100 кращих робіт цієї номінації.

Не менш цікавими є участь у конкурсах, присвячених святкуванню визначних дат. Це, зокрема, конкурс до Всесвітнього дня заощаджень та Всеукраїнського тижня фінансової грамотності. 22 жовтня – 5 листопада 2013 року серед школярів України, які вивчають курс «Фінансова грамотність», відбувся відеоконкурс «Заощаджуй!», який провели організатори Програми розвитку фінансового сектора (USAID/FINREP-II), Агентства США з міжнародного розвитку та Національного банку України. Відео оцінювали за трьома критеріями: змістова частина, оригінальність та майстерність оформлення/режисура. 8 листопада 2014 року в Музеї грошей НБУ відбулася церемонія нагородження переможців відеоконкурсу «Заощаджуй!».

Керівник Програми USAID/FINREP-II Д. Круз Де Паула виступив із вітальним словом та відзначив творчий потенціал української молоді. «Для прориву в науці потрібні не лише знання – потрібне ще оригінальне та нестандартне мислення. Мені дуже приємно, що, беручи участь в цьому конкурсі, ви використовували не лише набуті знання, а й вкладали оригінальність та власне сприйняття у створенні своїх короткометражних фільмів» [12].

Серед лауреатів третє місце поділили дві команди, зокрема Володимир-Волинської загальноосвітньої

школи I–III ст. № 5 – учні Ольга Дацюк, Іванна Никитюк та їхній учитель Олександр Миколайович Тарасюк.

У справі формування фінансової культури учнівської молоді важливо залучати учнів до світового досвіду підвищення фінансової грамотності.

Міжнародна організація фінансової освіти дітей та молоді Child and Youth Finance International (CYFI) організовує відзначення Всесвітнього тижня грошей. Будь-яка школа чи організація будь-якої країни світу може долучитися до цієї події [11]. 2014 року це зробили школярі Луцького НВК «ЗОШ I–II ст. № 7 – природничий ліцей». Учителі організували для них екскурсії до районних відділень банків. Окрім того, десятикласники читали казки про гривню учням початкових класів, розповідали про історію виникнення грошей і проводили для них цікаві конкурси.

До цих заходів долучився і «ЮніорБанк». Освітня програма від «ПриватБанку» працює на Волині ще з 2009 року і спрямована на розвиток фінансової грамотності школярів. Зі школярами НВК № 21 імені Михайла Кравчука сертифіковані тренери проводять майстер-класи. Діти мають можливість не лише отримати теоретичні знання, а й ознайомитись ближче з роботою банку, спробувати себе у ролі працівника, дізнатись, як захиститись від шахрайства, та ін. [7].

Висновки. Матеріали курсу допомагають педагогам області краще викладати спецкурс «Фінансова грамотність» і сприяють формуванню у школярів культури користування фінансовими послугами та сучасними фінансовими продуктами в житті, навчають бути патріотами України та займати активну життєву позицію через розвиток інтересу до соціально-економічного життя суспільства.

В області продовжується активна й цілеспрямована робота щодо розширення мережі закладів експериментального впровадження в навчально-виховний процес курсу «Фінансова грамотність».

Література

1. Горленко Г. О. Практикум з економіки: 10–11 кл. : вид. 4-те [Текст] / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2009. – 80 с.
2. Горленко Г. О. Збірник задач з економіки : навч. посібн. для учнів 10–11 кл. [Текст] / упорядн. Г. О. Горленко. – Вид. 4-те, доп. і перероб. – Кам'янець-Подільський : Абетка-Нова, 2009. – 168 с.
3. Горленко Г. О. Збірник завдань для державної підсумкової атестації з економіки для учнів 11 кл. [Текст] / Г. О. Горленко. – Кам'янець-Подільський : Аксіома, 2010. – 224 с.
4. Економіка в школах України : зб. програм з економіки : спецвипуск [Текст] / уклад. Р. В. Гладковський, Н. І. Забуга. – 2013. – № 3 (100).
5. Єщенко П. С. Економіка для всіх [Текст] / П. С. Єщенко. – К. : Вища шк., 2009. – 478 с.
6. Ковальчук Г. О. Активізація навчання в економічній освіті : навч. посібн. [Текст] / Г. О. Ковальчук. – К. : Вид-во КНЕУ, 2003. – 298 с.
7. Книга для вчителя економіки : довідково-методич. вид. [Текст] / упоряд. Н. В. Бєскова, В. М. Проценко. – Х. : Торсінг-плюс, 2005. – 256 с.
8. Смовженко Т. С. Фінансова грамотність [Текст] / Т. С. Смовженко. – К. : УБС НБУ, 2012. – 322 с.
9. Філончук З. В. «Фінансова грамотність» у загальноосвітніх навчальних закладах Херсонської області [Текст] / З. В. Філончук // Економіка в школах України. – 2014. – № 10 (119). – С. 6–10.
10. Шефер Ф. Пес на ім'я Мані, або Абетка грошей [Текст] / Ф. Шефер. – Львів : Вид-во Старого Лева, 2008. – 112 с.
11. Финансовые истории для подростков : Дневник девочки о деньгах, бюджете, экономии, инвестировании и планах на будущее [Текст]. – Киев : Казка, 2012. – 158 с.
12. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moneyweek.com.ua/>